

**РОЛЬ СЛІВ КАРДИНАЛЬНИХ ЧАСТИН МОВИ – ППВ З ТЕМПОРАЛЬНИМИ СЕМАМИ В
ОРГАНІЗАЦІЇ ТЕМПОРАЛЬНОЇ ПЕРСПЕКТИВИ ТЕКСТУ**

У роботі аналізуються дієслова, іменники, прикметники – ППВ, які здійснюють ретроспективні і проспективні зв'язки у тексті.

Проблема вивчення тексту – класичного предмета мовознавства [1: 5], має давні корені, тексти традиційно розглядають як матеріал, необхідний для досконалого вивчення мовної системи [2: 26], як першочерговий предмет лінгвістичних досліджень, джерело, з якого мовознавець черпає реальні мовні факти.

Актуальність вивчення закономірностей структурної та граматичної організації тексту підтверджується значним інтересом лінгвістів до даної проблеми [3; 4; 5; 6; 7; 8 та ін].

Метою даної роботи є дослідження слів кардинальних частин мови з темпоральними компонентами значення і їх ролі у формуванні темпоральної перспективи тексту.

Серед слів кардинальних частин мови – дієслів, іменників, прикметників, які включаються у речення як предикати пропозиційного відношення (ППВ), виділяються групи парадигматично зв'язаних одиниць, семантична структура яких включає семи "ретроспективність" (*remember, recall, recollect, forget, blame, accuse, regret; sorry, guilty, ashamed, grateful; memory, accusation, apology etc.*) " проспективність " (*want, wish, hope, intend, determine, promise, plan, order, beg; anxious, hopeless, desirable, necessary, advisable; suggestion, intention, determination, temptation etc.*) "контемпоральність" (*like, love, hate; fond; liking, enjoyment etc.*).

Розгортання семантики названих одиниць з імпліцитними темпоральними значеннями відбувається в умовах певного синтагматичного контексту – у висловлюваннях двоярусної структури, які розглядаються як концентрація номінативного і комунікативного аспектів речення, які характерні для його відповідних компонентів – пропозиційного предикату (ПП) і предикату пропозиційного відношення (ППВ). Дія імпліцитної темпоральної семи слів названих кардинальних частин мови відбувається у процесі їх взаємодії як ППВ з ПП, що є підтвердженням взаємозв'язку лексичного значення слова і його синтаксичного використання. Виконуючи функцію ППВ, дані дієслова, іменники і прикметники з темпоральними семами задають певну часову орієнтацію процесу, вираженому ПП, а саме: а) проспективність: *He wanted to get away from Oakland for a time (I. Stone). It would be advisable for someone to sit up all night with him (A. Christie). The temptation to escape was simply too great (I. Murdoch);* б) ретроспективність: *He recalled very vividly how she had said it (J. Fowles). I feel deeply ashamed not to have perceived it earlier (J. Fowles). The accusation was that he had murdered a man (D. Laurence). в) He loves to speak French because then he feels grand (D. Laurence). I am not fond of cooking. It is not my liking to go walking on a cold day (W. Walker),* а також обумовлюють характер часових відношень між діями, які представлені, відповідно, модусною і диктальною частинами висловлювання (одночасності/неодночасності; слідування/передуювання), що дозволяє включати їх у корпус одиниць, які передають таксисні відношення.

Темпоральний компонент значення слів кардинальних частин мови характеризується в цілому стабільністю. Однак лексико-семантичне варіювання, притаманне дієсловам, іменникам, прикметникам — предикатам модуса, може супроводжуватись варіюванням їх темпоральної семантики. Порівняй, наприклад, ретроспективне темпоральне значення залежної пропозиції після дієслів *remember* і *forget* у а) і проспективне – у б) :

а) *I remember that I was a little surprised (A. Christie). And Netta never quite forgot that he had once been in love (S. Pearl).*

б) *Remember to do it in time (J. Fowles). Don't forget to give the key to Sister Ursula (I. Murdoch).*

Наявність темпоральних сем, обов'язковість їх одночасної реалізації з власне лексичними компонентами значення забезпечує таким одиницям можливість участі у формуванні темпоральної перспективи висловлювань, які їх включають, і обумовлює необхідність враховувати такі одиниці в інвентарі засобів, які формують функціонально-семантичне поле темпоральності.

Слід відзначити, що функціонування у мовленні ППВ з темпоральними семами і ПП можна розглядати як комплекс засобів, у яких проявляється темпоральна взаємозалежність не лише елементів речення-висловлювання, але і тексту в цілому. Слова різних частин мови ППВ виражають віднесеність ПП до ситуацій, які передують чи слідуєть, і, таким чином, здійснюють ретроспективні і проспективні зв'язки у тексті. Наприклад: *I remembered vividly the luncheon to which she referred. I happened to be staying for a long weekend not far from Tercanbury with a certain Lady Hodmarsh... (S. Maugham).*

Таким чином, одним із засобів прояву когезії (тобто внутрішньо-текстових зв'язків, у яких виражається взаємозалежність окремих компонентів) тексту можуть виступати предикати модуса, представлені словами різних частин мови з темпоральними компонентами значення.

Комплексна, багата пересіченнями різних, у тому числі і граматичних компонентів, семантика слів кардинальних частин мови-ППВ, які аналізуються, вказує на складну організацію семантичної структури таких одиниць номінації і може стати об'єктом поглибленого дослідження у типологічному і контрастивному плані.

Перспективним здається також подальше дослідження слів різних частин мови-ППВ, які включають компоненти значення, що корелюють не тільки з граматичною категорією часу, але й з іншими граматичними катего-

ріями. Таке дослідження дозволить виявити нові форми і простежити нові закономірності парадигматичних і синтагматичних зв'язків мовних одиниць, особливості їх мовленнєвого функціонування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Рождественский Ю.В. Об исследовании текста в языкознании // Проблемы теории и текста. – М. 1978. – С. 5-35.
2. Щерба Л.В. О тройном аспекте языковых явлений и об эксперименте в языкознании // Языковая система и речевая деятельность. – Л., 1974. – С. 24-39.
3. Тресслер В. Синтаксис текста // Новое в зарубежной лингвистике. – М.: Прогресс, 1978. – Вып. VIII. Лингвистика текста. – С. 111-138.
4. Харвег Р. Редуцированная речь // Новое в зарубежной лингвистике. – М.: Прогресс, 1978. – Вып. VIII. Лингвистика текста. – С. 388-401.
5. Лакофф Дж. Лингвистические гештальты // Новое в зарубежной лингвистике. – М.: Прогресс, 1981. – Вып. X. Лингвистическая семантика. – С. 350-368.
6. Николаева Т.М. Лингвистика текста. Современное состояние и перспективы // Новое в зарубежной лингвистике. – М.: Прогресс, 1978, вып. VIII. Лингвистика текста. – С. 5-43.
7. Москальская О.И. Грамматика текста. – М.: Высшая школа, 1981. – 183 с.

Матеріал надійшов до редакції 1.04.04р.

Сингаевская А.В. Роль слов кардинальных частей речи – ППО с темпоральными семами в организации темпоральной перспективы текста.

В работе анализируются глаголы, существительные, прилагательные – ППО, которые осуществляют ретро-спективные и проспективные связи в тексте.

Syngayivska A.V. The Role of the Words of Some Notional Parts of Speech – Modus Predicates in the Formation of the Text Temporal Perspective.

The article deals with the verbs, nouns and adjectives – modus predicates, which actualize retrospective and prospective relations in the text.